

กสม. ๓

ข้อเสนอแนะ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๓)

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๘

ข้อเสนอแนะ ที่ ๘๘/๒๕๖๘

เรื่อง ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รวมทั้งข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่ง กรณีกองทุนยุติธรรม

ผู้ร้อง -

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเห็นสมควรให้จัดทำข้อเสนอแนะ

ผู้ถูกร้อง -

๑. ความเป็นมา

๑.๑ ด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) พิจารณาแล้วเห็นว่า กองทุนยุติธรรมจัดตั้งขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชนให้สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมจากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจ และเป็นส่วนเสริมให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมกัน^๑ โดยกองทุนยุติธรรมเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี การขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา การจัดหาทนายความให้ การช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน ซึ่งสิทธิในกระบวนการยุติธรรมเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประเทศไทยรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และเป็นไปตามยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) ที่กำหนดให้ประชาชนพึงได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมโดยปราศจากอคติและการเลือกปฏิบัติ อันเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้อง

/ดำเนินการ ...

^๑ ประวัติกองทุนยุติธรรม, โดยสำนักงานกองทุนยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, สืบค้นจาก <https://jfo.moj.go.th/page/about.php>, เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘.

ดำเนินการให้ความช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร รวมทั้งรัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นแก่ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม^๒

๑.๒ แต่จากสถิติผลการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรมหลังจากมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๗ พบว่า จำนวนผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และแม้กองทุนยุติธรรมจะสามารถอนุมัติคำร้องได้จำนวนมาก แต่สัดส่วนของผู้ที่ได้รับการอนุมัติยังคงอยู่ที่ประมาณร้อยละ ๕๐-๕๕ ของคำร้องทั้งหมด^๓ สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดในกระบวนการพิจารณาคำขอ โดยเฉพาะหลักเกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติของผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือที่อาจเข้มงวดมากเกินไป ซึ่งข้อจำกัดดังกล่าวไม่เพียงแต่จำกัดโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์เท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขและปรับปรุงเพื่อให้โอกาสประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมกัน

๑.๓ กสม. จึงมีมติให้ศึกษาและจัดทำข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รวมทั้งการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่ง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๓) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๓) มาตรา ๓๓ และมาตรา ๔๒

๒. การดำเนินการ

กสม. ได้ศึกษาเรื่องร้องเรียน ข้อเท็จจริง บทบัญญัติของกฎหมาย หลักสิทธิมนุษยชน เอกสารงานวิจัย และรับฟังความเห็นจากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณา ดังนี้

๒.๑ ข้อมูลประกอบการพิจารณา

๒.๑.๑ รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ที่ ๓๐-๓๑/๒๕๖๑ ลงวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๖๑ เรื่อง สิทธิพลเมือง อันเกี่ยวเนื่องกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรม กรณีขอให้
/ตรวจสอบ ...

^๒ มาตรา ๖๘ รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร

รัฐพึงมีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใด ๆ

รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทนายความให้

^๓ สถิติผลการดำเนินงานภาพรวมการให้ความช่วยเหลือของกองทุนยุติธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๗, ข้อมูลจากสำนักงานกองทุนยุติธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, เมื่อวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๖๗.

กรณีขอให้ตรวจสอบและคุ้มครองนักปกป้องสิทธิมนุษยชนในการเข้าถึงกองทุนยุติธรรม

๒.๑.๒ รายงานการประเมินผลสัมฤทธิ์ของพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยสำนักงานกองทุนยุติธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

๒.๑.๓ รายงานฉบับสมบูรณ์ เรื่อง “โครงการจ้างที่ปรึกษาดำเนินงานและพัฒนา งานกองทุนยุติธรรม” โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เสนอต่อสำนักงานกองทุนยุติธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ปี ๒๕๖๓

๒.๒ การรับฟังความเห็น

๒.๒.๑ การประชุมรับฟังความเห็นเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน “กรณีกองทุนยุติธรรม” จากผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและองค์กรภาคประชาสังคม เมื่อวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๖๗ ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สรุปความเห็นและข้อเสนอแนะปรากฏตามภาคผนวก ๑

๒.๒.๒ ความเห็นทางกฎหมายและข้อเสนอแนะของผู้ช่วยศาสตราจารย์รณกรณ์ บุญมี ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายของ กสม. เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๘ ปรากฏตามภาคผนวก ๒

๒.๓ พันธกรณีและมาตรฐานระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน

๒.๓.๑ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

๒.๓.๒ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR)

๒.๓.๓ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR)

๒.๓.๔ หลักการและแนวปฏิบัติแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการเข้าถึงความช่วยเหลือด้านกฎหมายในกระบวนการยุติธรรม (United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems)

๒.๔ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

๒.๔.๒ พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ และระเบียบ รวมทั้งคู่มือในการปฏิบัติงานกองทุนยุติธรรม ได้แก่

๑) ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. ๒๕๕๙ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

๒) ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. ๒๕๕๙ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

๓) ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ๒๕๕๙ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

๔) ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอรับความช่วยเหลือและการให้การสนับสนุนการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน พ.ศ. ๒๕๕๙ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

๕) คู่มือมาตรฐานการปฏิบัติงานกองทุนยุติธรรม ปี พ.ศ. ๒๕๖๔

๓. ความเห็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กสม. ได้พิจารณาบทบัญญัติของกฎหมาย หลักสิทธิมนุษยชน เอกสารงานวิจัย กรณีตัวอย่าง การปฏิบัติของต่างประเทศ ข้อมูล และความเห็นของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้วเห็นว่า การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมยังคงเป็นปัญหาสำคัญสำหรับประชาชนเนื่องจากปัจจัยหลายประการ เช่น ความยากจน ความไม่เข้าใจบทบัญญัติของกฎหมาย เป็นต้น ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐในการช่วยเหลือประชาชนให้สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทั่วถึง เสมอภาค และเป็นธรรม โดยมีพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นกลไกสำคัญในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับค่าใช้จ่ายในภารกิจหลัก ๔ ประการ ได้แก่ (๑) การช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี (๒) การขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย (๓) การช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และ (๔) การให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน อย่างไรก็ตาม แนวทางการปฏิบัติงานตามกฎหมายดังกล่าวอาจเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน โดยมีประเด็นปัญหา ดังนี้

๓.๑ การพิจารณาการกระทำความผิดของผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือก่อนการพิจารณา

พิพากษาของศาล

๓.๑.๑ หลักเกณฑ์ การพิจารณาพฤติการณ์และข้อเท็จจริงของผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. ๒๕๕๙ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ ๑๑^๔ ระเบียบคณะกรรมการ
/กองทุน ...

^๔ ข้อ ๑๑ การพิจารณาพฤติการณ์และข้อเท็จจริงของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนตามข้อ ๑๐ (๑) ควรคำนึงถึงหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

กรณีผู้ยื่นคำขอประสงค์ยื่นคำร้อง ฟ้องคดี บังคับคดี หรือการดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง

(๑) เป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หรือมีกฎหมายบัญญัติรับรองสิทธิ และต้องมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมาย หรือจะต้องใช้สิทธิทางศาล

(๒) เป็นการปกป้องรักษาประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน

(๓) เป็นการกระทำละเมิดที่กระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม

กองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอลดค่าธรรมเนียมผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. ๒๕๕๙ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ ๑๑^๕ กำหนดให้พิจารณาพฤติกรรมการและข้อเท็จจริงหลายประการที่สามารถตีความได้อย่างกว้าง เช่น “ต้องไม่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” หลักเกณฑ์ดังกล่าวส่งผลให้คดีหลายประเภทไม่อยู่ในข่ายได้รับความช่วยเหลือ โดยเฉพาะคดีที่นักปกป้องสิทธิมนุษยชนออกมาเรียกร้องความเป็นธรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐ หรือประชาชนที่เป็นคู่กรณีกับหน่วยงานรัฐในคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^๖ นอกจากนี้ ลักษณะการกระทำ ความผิดส่วนใหญ่ที่ถูกปฏิเสธคำขอ เช่น ความผิดที่มีอัตราโทษสูง ความผิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายจำนวนมาก ความผิดที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก^๗ ถือเป็น การตัดสินคดีของผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือ ทั้งที่ยังไม่มีการพิจารณาพิพากษาของศาล^๘ จึงขัดกับหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (presumption /of innocence ...

(๔) เป็นเรื่องที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือความมั่นคงของประเทศหรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

(๕) พฤติกรรมข้อเท็จจริงและเงื่อนไขอื่น ๆ ตามสถานการณ์ สภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น เช่น การช่วยเหลือให้พ้นจากการกระทำของผู้มีอิทธิพลหรือการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น

กรณีผู้ยื่นคำขอประสงค์ต่อสู้คดี หรือการดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง

(๑) ต้องไม่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศหรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เว้นแต่มีหลักฐานอันน่าเชื่อถือว่าจะไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด

(๒) ต้องไม่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เว้นแต่มีหลักฐานอันน่าเชื่อถือว่าจะไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด

(๓) ต้องไม่มีผลกระทบต่อความเสียหายของประชาชนส่วนรวม เว้นแต่มีหลักฐานอันน่าเชื่อถือว่าจะไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด

(๔) ต้องมีหลักฐานพอสมควรว่ามีได้เป็นผู้ผิดสัญญาหรือละเมิดสิทธิผู้อื่น และต้องใช้สิทธิโดยสุจริต

^๕ ข้อ ๑๑ การพิจารณาตามข้อ ๑๐ ควรคำนึงถึงหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

(๑) ลักษณะการกระทำความผิดที่ไม่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ หรือไม่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยอย่างร้ายแรง หรือไม่กระทบต่อความเชื่อมั่นของกระบวนการยุติธรรม

(๒) พฤติการณ์ในการกระทำความผิดในกรณีที่ขอรับความช่วยเหลือ ประวัติการกระทำความผิด นิสัย ความประพฤติและข้อเท็จจริงอื่นที่เกี่ยวข้อง

(๓) ฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือ

(๔) ความคิดเห็นของผู้เสียหายหากมีการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย

^๖ รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ที่ ๓๐-๓๑/๒๕๖๑ ลงวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๖๑ เรื่อง สิทธิพลเมือง อันเกี่ยวเนื่องกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรม กรณีขอให้ตรวจสอบและคุ้มครองนักปกป้องสิทธิมนุษยชนในการเข้าถึงกองทุนยุติธรรม

^๗ รายงานฉบับสมบูรณ์ เรื่อง “โครงการจ้างที่ปรึกษาดำเนินงานและพัฒนาางกองทุนยุติธรรม” โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เสนอต่อสำนักงานกองทุนยุติธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ปี ๒๕๖๓

^๘ ความเห็นทางกฎหมายของผู้ช่วยศาสตราจารย์ธรรณกร บัญญัติ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๘

of innocence) ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ วรรคสอง^๙ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๑๑ (๑)^{๑๐} และกติกา ICCPR ข้อ ๑๔ วรรคสอง^{๑๑} รวมถึงไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกองทุนยุติธรรมที่มุ่งหมายลดความเหลื่อมล้ำและช่วยให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรม

๓.๑.๒ เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีของต่างประเทศ เช่น ฟินแลนด์ อังกฤษ และเยอรมนี พบว่า การให้ความช่วยเหลือต้องคำนึงถึงพฤติกรรมและข้อเท็จจริงบนพื้นฐานสำคัญ ๓ ประการ ประกอบด้วย (๑) หลักความเหมาะสม (๒) หลักความได้สัดส่วน และ (๓) หลักความเป็นไปได้ในแง่ผลสำเร็จ ในคดี หลักการดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการตามกฎหมายระหว่างประเทศ^{๑๒} เช่น หลักเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม สำหรับประเทศไทย แม้จะมีการกำหนดแนวทางการพิจารณาพฤติกรรมและข้อเท็จจริงของผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือไว้ในคู่มือมาตรฐานการปฏิบัติงานกองทุนยุติธรรม^{๑๓} แต่คู่มือดังกล่าว ยังขาดความชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ เช่น ไม่ได้กำหนดพฤติกรรมหรือประเภทคดีของผู้ยื่นคำขอที่ควรได้รับหรืออาจเป็นเหตุให้ถูกปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือ เป็นต้น ส่งผลให้เกิดการปรับใช้ข้อ ๑๑ ของระเบียบทั้งสองแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ดังนั้น เห็นควรให้สำนักงานกองทุนยุติธรรมปรับปรุงแก้ไขคู่มือแนวทางปฏิบัติ โดยวิเคราะห์และถอดบทเรียนแนวทางการวินิจฉัยให้ความช่วยเหลือหรือแนวทางการยกคำขอแต่ละประเภทที่เคยเกิดขึ้น เช่น คดีที่ไม่มีโทษประหารชีวิต คดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน ๑๕ ปี เป็นต้น เพื่อให้เจ้าหน้าที่มีหลักเกณฑ์ที่เป็นรูปธรรม และมีมาตรฐานใกล้เคียงกันในแต่ละพื้นที่มากยิ่งขึ้น

๓.๒ การพิจารณาฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือ

๓.๒.๑ แนวทางการพิจารณาฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือ

๑) พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๒๘ บัญญัติว่า การพิจารณาให้ความช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี และการให้ความช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน คณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือ

/หรือคณะ ...

^๙ มาตรา ๒๙ วรรคสอง ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

^{๑๐} ข้อ ๑๑ (๑) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาคดีที่เปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันที่จำเป็นทั้งปวงสำหรับการต่อสู้คดี

^{๑๑} ข้อ ๑๔ วรรคสอง บุคคลทุกคนซึ่งต้องหว่ากระทำความผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด

^{๑๒} โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก ๓

^{๑๓} คู่มือมาตรฐานการปฏิบัติงานกองทุนยุติธรรม, สืบค้นจาก <https://jfo.moj.go.th/page/infomation67.php>, เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘.

หรือคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัดต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- (๑) พฤติกรรมและข้อเท็จจริงของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน
- (๒) ฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน
- (๓) โอกาสที่ผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนจะได้รับการช่วยเหลือ

หรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่น

๒) พิจารณาแล้วเห็นว่า หลักเกณฑ์ดังกล่าวเป็นหลักทั่วไปในการพิจารณาคำขอรับความช่วยเหลือ โดยเฉพาะตามมาตรา ๒๘ (๒) ใช้ฐานะเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการพิจารณาว่าผู้ยื่นคำขอควรได้รับความช่วยเหลือหรือไม่ โดยเปิดโอกาสให้คณะกรรมการใช้ดุลพินิจตีความฐานะทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้ข้อวินิจฉัยของแต่ละจังหวัดมีความแตกต่าง และไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

๓) แม้จะกำหนดแนวทางการพิจารณาฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ยื่นคำขอไว้ในข้อ ๑๒ ของระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. ๒๕๕๙ และที่แก้ไขเพิ่มเติม^{๑๔} โดยพิจารณาจากรายได้ ภาระค่าใช้จ่าย ภาระหนี้สิน แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าวยังเป็นอุปสรรคในการพิสูจน์ฐานะทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเจ้าหน้าที่มีความแตกต่างด้านประสบการณ์และทักษะการชั่งน้ำหนักหลักฐานของปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ความสมบูรณ์และความน่าเชื่อถือของหลักฐานด้านรายได้ ทรัพย์สิน (ขนาดบ้านหรือยานพาหนะ) ค่าใช้จ่าย (เอกสารหนี้สิน การผ่อนชำระ ค่าน้ำ ค่าไฟ)^{๑๕}

๔) เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีการให้ความช่วยเหลือในต่างประเทศที่พิจารณาฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือ เช่น ฟินแลนด์ อังกฤษ และญี่ปุ่น จะพิจารณาให้ความช่วยเหลือบนพื้นฐานสำคัญ ๓ ประการ ประกอบด้วย (๑) หลักฐานแสดงถึงการมีรายได้น้อย (๒) หลักฐานแสดงสถานะของผู้ได้รับการช่วยเหลือจากสวัสดิการรัฐหรือสถานะของกลุ่มเปราะบาง

ในสังคม ...

^{๑๔} ข้อ ๑๒ การพิจารณาฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน ตามข้อ ๑๐ (๒) อาจคำนึงถึง

(๑) รายได้ หรือความสามารถทางเศรษฐกิจของผู้ขอรับความช่วยเหลือ

(๒) ภาระค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพปกติอันควรแก่ฐานะารูป

(๓) ภาระหนี้สินของผู้ขอรับความช่วยเหลือที่ไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมเป็นสำคัญ

เจ้าหน้าที่อาจสอบถามหรือให้แสดงหลักฐานต่าง ๆ หรือจะแสดงภาระหนี้สิน หรือมีการจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการพิจารณาให้ความช่วยเหลือหากมีพฤติการณ์น่าสงสัยเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ขอรับความช่วยเหลือ

^{๑๕} การประชุมรับฟังความเห็นเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน “กรณีกองทุนยุติธรรม” จากหน่วยงานภาครัฐและผู้แทนภาคประชาสังคม เมื่อวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๖๗ ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ในสังคม และ (๓) หลักฐานเกี่ยวกับความยากลำบากในครอบครัว เช่น มีบุตรหลายคน การมีสมาชิกในบ้านที่ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ เป็นต้น^{๑๖} ดังนั้น เห็นควรให้กระทรวงยุติธรรมปรับปรุงกรอบเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ให้รอบด้านและชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยอ้างอิงกับตัวชี้วัด เช่น เส้นความยากจนหรือสวัสดิการสังคมอื่น เบี้ยคนพิการ กลุ่มคนเปราะบาง เป็นต้น ประกอบการพิจารณารายได้โดยรวมของผู้ยื่นคำขอและครอบครัวเป็นรายเดือน

๓.๒.๒ การให้ความช่วยเหลือผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนไม่ควรมีเงื่อนไขเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจ

สำหรับกรณีผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ได้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือจากกองทุน เห็นว่า ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลนั้น เนื่องจากรัฐมีภารกิจหน้าที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน กรณีที่บุคคลถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือได้รับผลกระทบจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนแล้ว ย่อมเป็นความรับผิดชอบของรัฐที่ไม่อาจรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองจนนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชน จึงไม่ควรนำเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจมาพิจารณาประกอบการให้ความช่วยเหลือ ดังนั้น เห็นควรให้แก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๒๘ (๒) กรณีการพิจารณาฐานะของผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน เพื่อให้ได้รับการเยียวยาโดยไม่มีเงื่อนไขเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจ

๓.๓ หลักเกณฑ์และการตีความเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน

๓.๓.๑ หลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนกรณีศาลมีคำพิพากษายกฟ้องด้วยเหตุยกประโยชน์แห่งความสงสัยหรือพยานหลักฐานของโจทก์ไม่มีน้ำหนักเพียงพอ

๑) ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ๒๕๕๙ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ ๙ (๓)^{๑๗} กำหนดหลักเกณฑ์พิจารณาให้ความช่วยเหลือไว้ว่า ต้องเป็นกรณีที่

/จำเลย ...

^{๑๖} โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก ๔

^{๑๗} ข้อ ๙ ผู้ขอรับความช่วยเหลือจากการกระทำในกรณีดังต่อไปนี้ เป็นผู้มิสิทธิขอรับความช่วยเหลือ

(๑) เป็นผู้เสียหายจากการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย

(๒) เป็นจำเลยที่ถูกคุมขังตามคำพิพากษาเกินกำหนด

(๓) เป็นจำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหาย

และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขังในระหว่างสอบสวน

จำเลยมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา รวมทั้งต้องถูกคุมขังในระหว่างสอบสวนด้วย แต่ในกรณีที่ศาลยกฟ้องด้วยเหตุยกประโยชน์แห่งความสงสัยหรือพยานหลักฐานของโจทก์ไม่มีน้ำหนักเพียงพอ จำเลยจะไม่สามารถขอรับความช่วยเหลือตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๒๐ (๓)^{๑๘} และส่งผลให้ จำเลยไม่มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือตามกฎหมายกองทุนยุติธรรมด้วยเช่นกัน

๒) พิจารณาแล้วเห็นว่า กรณีตามข้อ ๙ (๓) ถูกนำไปผูกกับเงื่อนไขการอนุมัติของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา (สชง.) นั้น ส่งผลให้ผู้ถูกคุมขังในชั้นสอบสวนหลายกรณีไม่ได้รับการเยียวยาเนื่องจากไม่ถูกคุมขังในชั้นพิจารณา ประกอบกับกองทุนยุติธรรมมีแนวทางการวินิจฉัยให้ยกค่าขอกรณีที่ศาลยกฟ้องด้วยเหตุยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย จึงเห็นว่า แนวปฏิบัตินี้ขัดกับหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ วรรคสอง ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๑๑ (๑) และกติกา ICCPR ข้อ ๑๔ วรรคสอง และไม่สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของกองทุนยุติธรรมที่มุ่งหมายจะลดความเหลื่อมล้ำ และช่วยให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรม ดังนั้น เห็นควรแก้ไขปรับปรุงระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ๒๕๕๙ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ ๙ (๓) ให้รับพิจารณาคำขอของจำเลยในกรณีที่ “ศาลมีคำพิพากษายกฟ้อง” โดยไม่ต้องพิจารณาถึงเหตุผลของการมีคำพิพากษายกฟ้องนั้น

๓.๓.๒ การตีความการให้ความช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน

มติที่ประชุมคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ครั้งที่ ๗/๒๕๖๐ เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๐ ได้วางแนวทางการพิจารณกรณีละเมิดสิทธิมนุษยชนว่า ต้องเป็นการกระทำโดยจงใจ

/กลับแก้ง ...

(๔) เป็นผู้ได้รับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือเสรีภาพจากการทำละเมิดของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐ

(๕) การละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีอื่นใดตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร

^{๑๘} มาตรา ๒๐ จำเลยที่มีสิทธิได้ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ ต้อง

(๑) เป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ

(๒) ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีและ

(๓) ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดีหรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

กลั่นแกล้งหรือเจ้าหน้าที่ดำเนินการโดยไม่มีอำนาจเท่านั้น หากไม่พบกรณีดังกล่าว จะไม่ถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน แต่เป็นเพียงข้อบกพร่องในกระบวนการยุติธรรม (miscarriage of justice) ที่ประชาชนสามารถฟ้องร้องคดีทางแพ่งต่อเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเยียวยาความเสียหายได้^{๑๙}

แนวทางการตีความดังกล่าวถูกนำมาใช้พิจารณาอนุมัติให้ความช่วยเหลือตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ๒๕๕๙ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ ๙ อย่างไรก็ตาม การละเมิดสิทธิมนุษยชนควรพิจารณาถึงผลที่ได้รับ มิใช่นำเสนอเหตุหรือเจตนาตามโครงสร้าง ความรับผิดชอบทางอาญามาเป็นข้อพิจารณา เมื่อผู้ขอรับความช่วยเหลือถูกจำกัดเสรีภาพในห้วงเวลาหนึ่ง และได้รับผลกระทบที่ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการชดเชยเยียวยาจากรัฐ ประกอบกับวัตถุประสงค์ของภารกิจตามข้อ ๙ (๒) และ (๓) ได้แก่ การเยียวยาความเสียหายจากการถูกคุมขังตามคำพิพากษาเกินกำหนด และการเยียวยาความเสียหายจากการถูกคุมขังในชั้นสอบสวนในคดีที่ภายหลังไม่ปรากฏว่ามีคำพิพากษาลงโทษจำคุก โดยสามารถตรวจสอบได้ด้วยเอกสารราชการ จึงเห็นว่า แนวทางดังกล่าวเป็นการผลักระให้ประชาชนไปใช้สิทธิฟ้องคดีด้วยตนเองโดยตรง ขัดต่อวัตถุประสงค์ของการเยียวยาผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอันเป็นหน้าที่ของรัฐ ดังนั้น เห็นควรให้ยกเลิกการใช้แนวทางการพิจารณาตามมติที่ประชุมคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ครั้งที่ ๗/๒๕๖๐ เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๐ เนื่องจากเป็นการสร้างเงื่อนไขที่ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ส่งผลให้การพิจารณาอนุมัติไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกองทุนยุติธรรม

๓.๔ การทบทวนผลการพิจารณาคำขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม

กรณีคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือหรือคณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัดมีคำสั่งอนุมัติ ไม่อนุมัติ หรือยุติให้ความช่วยเหลือ ถือเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่มีผลกระทบต่อสถานภาพของสิทธิหรือหน้าที่ของผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือ^{๒๐}

/คำสั่ง ...

^{๑๙} รายงานการประเมินผลสัมฤทธิ์ของพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ สำนักงานกองทุนยุติธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

^{๒๐} เมื่อเทียบเคียงกับกองทุนประกันสุขภาพ ซึ่งใช้แหล่งงบประมาณจากเงินภาษีเช่นเดียวกับกองทุนยุติธรรมที่มีการเปิดให้ประชาชนยื่นอุทธรณ์ได้ ตามพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๔๑ โดยกำหนดให้คณะกรรมการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติกั้นเงินจำนวนไม่เกินร้อยละ ๑ ของเงินที่จ่ายให้กับหน่วยบริการไว้เป็นเงินช่วยเหลือเบื้องต้นให้แก่ผู้รับบริการในกรณีที่ได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิตที่เกิดจากการรักษาพยาบาล ซึ่งหากผู้บริการไม่เห็นด้วยกับผลการพิจารณาในระดับจังหวัด สามารถยื่นอุทธรณ์ไปยังส่วนกลาง โดยมีคณะกรรมการอุทธรณ์ทำหน้าที่พิจารณาอุทธรณ์โดยเฉพาะอีกชั้นหนึ่ง

คำสั่งของคณะกรรมการดังกล่าว จึงมีลักษณะเป็นคำสั่งทางปกครอง^{๒๑} ตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๕^{๒๒} และแม้มาตรา ๓ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติเดียวกันนี้^{๒๓} จะบัญญัติว่า ขั้นตอนและระยะเวลาอุทธรณ์หรือโต้แย้ง หากกำหนดไว้ในกฎหมายอื่นแล้ว ก็ให้ใช้บังคับตามกฎหมายอื่น แต่เมื่อพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ไม่ได้กำหนดขั้นตอนและระยะเวลาการอุทธรณ์หรือโต้แย้งไว้เป็นการเฉพาะจึงต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ ซึ่งเป็นกฎหมายกลาง และแม้ระเบียบกองทุนยุติธรรม ข้อ ๑๙ จะให้สิทธิยื่นขอทบทวนผลการพิจารณาของคณะกรรมการ^{๒๔} แต่เป็นการยื่นต่อคณะกรรมการชุดเดิม จึงยากที่จะมีการเปลี่ยนแปลงผลคำวินิจฉัยของตนเอง ดังนั้น เห็นควรให้กระทรวงยุติธรรมเพิ่มบทบัญญัติให้สิทธิอุทธรณ์ผลการพิจารณาที่ไม่อนุมัติความช่วยเหลือ โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์โดยเฉพาะอีกชั้นหนึ่ง เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้มีการทบทวนคำสั่งโดยคณะกรรมการชุดเดิม ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการควบคุมตรวจสอบคำสั่งทางปกครอง

๓.๕ การขึ้นบัญชีนายความและการแต่งตั้งนายความเพื่อช่วยเหลือในการดำเนินคดีของกองทุนยุติธรรม

ในกระบวนการขึ้นบัญชีนายความของกองทุนยุติธรรมนั้น ที่ผ่านมากองทุนยุติธรรมพิจารณาแต่เพียงคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของนายความ หากมีคุณสมบัติครบถ้วนและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กฎหมายกำหนด นายความที่ขอขึ้นบัญชีจะได้รับอนุญาตให้ขึ้นบัญชีนายความของกองทุน

/ยุติธรรม ...

^{๒๑} บันทึกคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง เรื่อง อำนาจวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือของคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ.๒๕๕๘ (เรื่องเสร็จที่ ๒๔๑/๒๕๖๐)

^{๒๒} มาตรา ๕ ในพระราชบัญญัตินี้

ฯลฯ

ฯลฯ

“คำสั่งทางปกครอง” หมายความว่า

(๑) การใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่มีผลเป็นการสร้างนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลในอันที่จะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน ระงับ หรือมีผลกระทบต่อสถานภาพของสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการถาวรหรือชั่วคราว เช่น การสั่งการ การอนุญาต การอนุมัติ การวินิจฉัยอุทธรณ์ การรับรอง และการรับจดทะเบียน แต่ไม่หมายความรวมถึงการออกกฎ

(๒) การอื่นที่กำหนดในกฎกระทรวง

^{๒๓} มาตรา ๓ วิธีปฏิบัติราชการทางปกครองตามกฎหมายต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายใดกำหนดวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองเรื่องใดไว้โดยเฉพาะและมีหลักเกณฑ์ที่ประกันความเป็นธรรมหรือมีมาตรฐานในการปฏิบัติราชการไม่ต่ำกว่าหลักเกณฑ์ที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้

ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับกับขั้นตอนและระยะเวลาอุทธรณ์หรือโต้แย้งที่กำหนดในกฎหมาย

^{๒๔} ข้อ ๑๙ หากกรณีผู้ขอรับความช่วยเหลือไม่เห็นด้วยกับผลการพิจารณาของคณะกรรมการหรือประธาน ให้ยื่นหนังสือขอให้ทบทวนผลการพิจารณาต่อคณะกรรมการ หรือประธานแล้วแต่กรณี พร้อมทั้งแสดงเหตุผลและข้อเท็จจริงภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งผลการพิจารณา

ยุติธรรม ซึ่งมีเพียงบัญชีเดียว โดยไม่ได้แยกตามประเภทคดีหรือตามความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของทนายความ ส่งผลให้เมื่อประชาชนยื่นคำขอรับความช่วยเหลือ กองทุนยุติธรรมจะแต่งตั้งทนายความตามลำดับการขึ้นบัญชี โดยไม่ได้พิจารณาถึงความเชี่ยวชาญของทนายความคนนั้น ๆ^{๒๕} ว่ามีความเหมาะสมกับประเภทคดีหรือไม่^{๒๖} เช่น ในคดีที่ดินซึ่งค่อนข้างซับซ้อน หากทนายความไม่มีความเชี่ยวชาญเพียงพอ อาจเกิดกรณีการขอถอนทนายความในระหว่างการดำเนินคดี ทำให้คดีล่าช้า ไม่ต่อเนื่อง ศาลต้องสั่งเลื่อนคดี และผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือต้องมีหนังสือขอทนายความคนใหม่ ถือเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น เห็นควรให้แยกประเภทบัญชีตามความเชี่ยวชาญของทนายความผู้ขอขึ้นทะเบียน เพื่อให้กองทุนยุติธรรมสามารถจัดหาทนายความให้แก่ผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือได้ตามความเหมาะสมกับประเภทของคดีที่ร้องขอความช่วยเหลือ

๓.๖ สัดส่วนองค์ประกอบของคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัด

เมื่อพิจารณาโครงสร้างคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมประจำจังหวัดของสำนักงานกองทุนยุติธรรม เห็นว่า ส่วนใหญ่ประกอบด้วยผู้แทนหน่วยงานราชการในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ทำงานด้านการดำเนินคดี แต่การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐอาจก้าวล่วงไปถึงการเป็นผู้ตัดสินคดีเสียเองในชั้นพิจารณาอนุมัติคำขอรับความช่วยเหลือ ทั้งที่ศาลยังไม่ได้มีคำพิพากษา

แม้สำนักงานกองทุนยุติธรรมได้แก้ไขเพิ่มเติมจำนวนผู้แทนองค์ภาคประชาสังคมหรือผู้แทนเครือข่ายยุติธรรมชุมชนที่ยุติธรรมจังหวัดคัดเลือกไว้ในสัดส่วนของคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัด จาก ๑ คน เป็น ๒ คนก็ตาม^{๒๗} แต่ยังคงไม่สมดุลกับสัดส่วนของผู้แทนจากหน่วยงานราชการ ทำให้ความเห็นหรือมติที่ประชุมอาจสะท้อนมุมมองของภาครัฐแต่ขาดเสียงสะท้อนจากภาคประชาชนที่เข้าใจบริบทหรือปัญหาในเชิงพื้นที่อย่างแท้จริง^{๒๘} ดังนั้น เห็นควรปรับปรุงสัดส่วนองค์ประกอบของคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัดระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนให้สมดุลกัน เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคำขอเป็นกลาง และมีระบบตรวจสอบถ่วงดุลที่เป็นธรรม

/๔. ข้อเสนอแนะ ...

^{๒๕} ปัญหาการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘: ศึกษาเฉพาะกรณีการขอลปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาและจำเลยและการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี, โดยก่อเกียรติ ดันสิทธิพันธุ์, สืบค้นจาก http://www.lawgrad.ru.ac.th/AbstractsFile/5924011227/1573804815ad8c7c6658e6e6891ce5c61b6ef8899c_abstract.pdf, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๗.

^{๒๖} อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ ๑๕.

^{๒๗} คำสั่งคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมที่ ๖/๒๕๖๗ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัด ลงวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๗

^{๒๘} อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ ๘.

๔. ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รวมทั้งข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่งใด ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ครั้งที่ ๑๓/๒๕๖๘ เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๘ จึงมีมติให้มีข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รวมทั้งข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่งใด ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๓) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๓) มาตรา ๓๓ และมาตรา ๔๒ ต่อคณะกรรมการรัฐมนตรี เพื่อมอบหมายกระทรวงยุติธรรมและสำนักงานกองทุนยุติธรรม ดำเนินการ ดังนี้

๔.๑ ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

๔.๑.๑ ให้ปรับปรุงแก้ไขคู่มือมาตรฐานการปฏิบัติงานกองทุนยุติธรรมซึ่งเป็นแนวทางการพิจารณาคำขอเพื่อให้เจ้าหน้าที่มีบรรทัดฐานประกอบการพิจารณาในแต่ละพื้นที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในประเด็นต่อไปนี้

๑) หลักเกณฑ์การพิจารณาพฤติกรรมและข้อเท็จจริงของผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือ เช่น “ต้องไม่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” โดยไม่เป็นการตัดสินคดีของผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือทั้งที่ศาลยังไม่มี การพิจารณาพิพากษาคดี อันขัดกับหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ วรรคสอง ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๑๑ (๑) และกติกา ICCPR ข้อ ๑๔ วรรคสอง

๒) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือ ตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๒๘ (๒) ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยพิจารณาข้อมูลของผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลืออย่างรอบด้าน ไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อการให้ความช่วยเหลือประชาชน

๔.๑.๒ ให้แยกประเภทบัญชีความตามความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อให้กองทุนยุติธรรมสามารถจัดหาทุนความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้อย่างเหมาะสมตามประเภทคดี

๔.๑.๓ ให้ยกเลิกการใช้แนวทางการพิจารณากรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชน ตามมติที่ประชุมคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ครั้งที่ ๗/๒๕๖๐ เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๐ ที่กำหนดให้การชดเชยเยียวยาผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ต้องพิจารณาว่า เป็นผลจากการกระทำโดยจงใจ ก่อแค้นแกล้งหรือเจ้าหน้าที่ดำเนินการโดยไม่มีอำนาจ เนื่องจากรัฐมีหน้าที่รับผิดชอบเยียวยาต่อกรณี ถูกคุมขังตามคำพิพากษาเกินกำหนด หรือถูกคุมขังในชั้นสอบสวนและภายหลังไม่ปรากฏว่ามีคำพิพากษา ลงโทษจำคุก โดยไม่จำต้องคำนึงถึงเจตนาของเจ้าหน้าที่

๔.๒ ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่ง

๔.๒.๑ ให้แก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๒๘ (๒) กรณีการพิจารณาฐานะของผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน เพื่อให้ได้รับการเยียวยาโดยไม่มีเงื่อนไขฐานะทางเศรษฐกิจ

๔.๒.๒ ให้แก้ไขปรับปรุงระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ๒๕๕๙ ข้อ ๙ (๓) โดยให้พิจารณาคำขอรับความช่วยเหลือของจำเลยในกรณีที่ “ศาลมีคำพิพากษายกฟ้อง” เพราะเหตุยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยหรือเหตุผลอื่นใด เพื่อให้สอดคล้องตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

๔.๒.๓ ให้เพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับการอุทธรณ์ผลการพิจารณาของคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือหรือคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัดที่ไม่อนุมัติความช่วยเหลือ โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์โดยเฉพาะอีกชั้นหนึ่ง เพื่อไม่ให้เกิดการทบทวนคำสั่งโดยคณะกรรมการฯ ชุดเดิม ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการควบคุมตรวจสอบคำสั่งทางปกครอง

๔.๒.๔ ให้ปรับปรุงสัดส่วนองค์ประกอบของคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัดระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนให้สมดุลกัน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางสาวพรประไพ กาญจนรินทร์

นางปรีดา คงแป้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาติ เศรษฐมาลินี

นางสาวศยามล ไกยูรวงศ์

นางสาวปิติกาญจน์ สิทธิเดช

นายวสันต์ ภัยหลีกลี้

นางสาวสุภัทรา นาคะผิว

ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สรุปการประชุมรับฟังความเห็นเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

“กรณีกองทุนยุติธรรม”

เมื่อวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๖๗ ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ที่ประชุมได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา และข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม โดยสรุปประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

๑) ตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. ๒๕๕๙ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ ๑๒ กำหนดให้การพิจารณาฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ยื่นคำขอนั้นต้องพิจารณาจากรายได้ ภาระค่าใช้จ่าย ภาระหนี้สิน อย่างไรก็ตามการชี้แจงน้ำหนักหลักฐานของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์ดังกล่าวยังคงเป็นอุปสรรคในทางปฏิบัติ เช่น ในบางกรณีผู้ยื่นคำขอมีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในเกณฑ์ที่ควรได้รับความช่วยเหลือ แต่กลับถูกปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม เนื่องจากไม่มีที่อยู่ชัดเจน

๒) เมื่อประชาชนยื่นคำขอรับความช่วยเหลือ กองทุนยุติธรรมจะแต่งตั้งทนายความตามลำดับการขึ้นบัญชี โดยไม่ได้พิจารณาถึงความเชี่ยวชาญของทนายความคนนั้น ๆ ว่ามีความเหมาะสมกับประเภทคดีหรือไม่ เช่น ในคดีที่ดินซึ่งค่อนข้างซับซ้อน หากทนายความไม่มีความเชี่ยวชาญเพียงพออาจเกิดกรณีการขอถอนทนายความในระหว่างการดำเนินคดี ทำให้คดีล่าช้า ไม่ต่อเนื่อง ศาลต้องสั่งเลื่อนคดี และผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือต้องมีหนังสือขอทนายความคนใหม่ อันถือเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

๓) สัดส่วนในองค์ประกอบของคณะอนุกรรมการกองทุนยุติธรรมประจำจังหวัดส่วนใหญ่ประกอบด้วยผู้แทนหน่วยงานราชการ ส่งผลให้การพิจารณาอาจขาดความสมดุลและจำกัดโอกาสการมีส่วนร่วมที่แท้จริงจากภาคส่วนอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการสะท้อนปัญหาและข้อเท็จจริงในเชิงพื้นที่

ความเห็นและข้อเสนอแนะทางกฎหมายของผู้ช่วยศาสตราจารย์รณกรณ์ บุญมี
ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)

เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๘

สรุปสาระสำคัญจากความเห็นและข้อเสนอแนะทางกฎหมายได้ดังนี้

๑) หลักเกณฑ์การพิจารณาคำขอรับความช่วยเหลือยังขาดความชัดเจนส่งผลให้การพิจารณาส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของเจ้าหน้าที่เป็นหลัก ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการพิจารณาคำขอ นอกจากนี้ ยังพบว่ายังมีบางกรณีที่คณะกรรมการกองทุนยุติธรรมพิจารณาตัดสินความผิดของผู้ขอรับความช่วยเหลือก่อนที่จะศาลจะมีคำพิพากษา ซึ่งเป็นการแทรกแซงกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น เห็นควรกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาคำขอรับความช่วยเหลือให้ชัดเจนลดการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ และหลีกเลี่ยงการใช้ดุลพินิจตัดสินความผิดของผู้ขอรับความช่วยเหลือก่อนที่จะศาลจะมีคำพิพากษาตัดสิน

๒) โครงสร้างของคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัดยังขาดความสมดุล เนื่องจากมีสัดส่วนของข้าราชการและผู้แทนภาครัฐมากเกินไป ทำให้การตัดสินใจสะท้อนแนวคิดของระบอบราชการมากกว่าความต้องการของประชาชน ดังนั้น เห็นควรให้ปรับโครงสร้างคณะกรรมการให้มีความสมดุลระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน โดยเพิ่มสัดส่วนผู้แทนจากองค์กรภาคประชาชน นักกฎหมายอิสระ และผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชน เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ เพื่อให้เกิดความเป็นกลางในการตัดสิน นอกจากนี้ ควรประเมินผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการเป็นระยะและเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะเพื่อเพิ่มความโปร่งใส รวมถึงควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบถึงสิทธิและขั้นตอนการขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม

หลักเกณฑ์การพิจารณาพฤติการณ์และข้อเท็จจริง
ของผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือในต่างประเทศ

ลำดับ	ประเทศ	หลักเกณฑ์หรือแนวปฏิบัติที่กำหนด
๑	ฟินแลนด์	<ul style="list-style-type: none"> - หลักความเป็นไปได้ในแง่ผลสำเร็จในคดี - ความจำเป็นของคดี - ความได้สัดส่วนในการที่รัฐต้องจ่ายเงินเพื่อช่วยเหลือแก่ประชาชน
๒	อังกฤษ	<ul style="list-style-type: none"> - หลักความเป็นไปได้ในแง่ผลสำเร็จในคดี - ประโยชน์ของสาธารณะ (public interest) - ความได้สัดส่วนในการที่รัฐต้องจ่ายเงินเพื่อช่วยเหลือแก่ประชาชน
๓	เยอรมนี	<ul style="list-style-type: none"> - หลักความเป็นไปได้ในแง่ผลสำเร็จในคดี - ความจำเป็นของคดี

ที่มา: Hiil, Legal Aid in Europe 2014: Nine Different Ways to Guarantee Access to Justice?, Merits test

หลักเกณฑ์การพิจารณาฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือในต่างประเทศ

ลำดับ	ประเทศ	คุณสมบัติหรือเงื่อนไขของผู้ขอรับความช่วยเหลือ
๑	ฟินแลนด์	<p>- พิจารณาจากรายได้สุทธิต่อเดือนซึ่งคำนวณโดยหักภาษีและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ แล้ว เช่น ค่าที่อยู่อาศัย หนี้สิน ค่าเลี้ยงดูบุตร หากรายได้สุทธิของผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือเท่ากับหรือน้อยกว่า ๖๐๐ ยูโรต่อเดือน ผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือจะไม่ต้องจ่ายค่าใช้จ่ายส่วนเกิน แต่หากรายได้อยู่ระหว่าง ๖๐๐-๑,๓๐๐ ยูโรต่อเดือน ผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือจะต้องเสียค่าใช้จ่ายส่วนเกินตามสัดส่วน ทั้งนี้รัฐอาจคำนวณจากรายได้ของบุคคลอื่นในครอบครัวด้วย</p>
๒	อังกฤษ	<p>- ในคดีแพ่งมีการพิจารณาโดย Merit test ซึ่งพิจารณาจากรายได้ สิทธิประโยชน์ ค่าใช้จ่าย ทรัพย์สินที่ถือครอง โดยต้องแสดงทั้งของตนเองและคู่สมรส หากผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือเป็นเยาวชนจะต้องแสดงหลักฐานของผู้ปกครองด้วย</p> <p>- ในคดีอาญา สามารถขอคำแนะนำทางกฎหมายโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายได้ เมื่อถูกสอบปากคำที่สถานีตำรวจ</p> <p>- หากผู้ถูกดำเนินคดีอาญาในศาลเป็นเยาวชนอายุต่ำกว่า ๑๖ ปี (หรือต่ำกว่า ๑๘ ปี ในกรณีรับการศึกษาตามระบบ) สามารถยื่นขอรับความช่วยเหลือทางกฎหมายและผู้แทนสามารถดำเนินคดีได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย</p>
๓	ญี่ปุ่น	<p>ในคดีแพ่ง ผู้ได้รับความช่วยเหลือทางแพ่งสามารถปรึกษาคดีทางแพ่งได้ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ๓ ครั้ง (legal consultation aid) หากต้องการให้จัดหาทนายความจะเป็นความช่วยเหลือในรูปแบบการให้กู้เงินและต้องผ่านการพิจารณาด้านการเงินและทรัพย์สิน โดยหลักเกณฑ์จะแบ่งตามจำนวนสมาชิกในครอบครัว เช่น จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๓ คน จะต้องมียุทธศาสตร์ดังนี้ ๑) รายได้ต้องต่ำกว่า ๒๗๒,๐๐๐ เยน ๒) มูลค่าทรัพย์สินต้องต่ำกว่า (รวมเงินเก็บ) ๒,๗๐๐,๐๐๐ เยน ๓) ค่าใช้จ่ายที่หักลบได้ ได้แก่ ค่าเช่าบ้าน ค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลและการศึกษาในระยะ ๓ เดือน ซึ่งค่าเช่าบ้านหักได้ไม่เกิน ๖๖,๐๐๐ เยน</p>

ที่มา: จากการรวบรวมของคณะผู้วิจัย, รายงานฉบับสมบูรณ์ เรื่อง “โครงการจ้างที่ปรึกษาดำเนินงานและพัฒนางานกองทุนยุติธรรม” โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เสนอต่อสำนักงานกองทุนยุติธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ปี ๒๕๖๓